

Krzysztof Eichstaedt

Sąd Apelacyjny w Łodzi
krzysztofe@op.pl

Radosław Olszewski

Uniwersytet Łódzki
ORCID 0000-0001-8119-1635
rolszewski@wpia.uni.lodz.pl

Spojrzenie procesualisty karnego na dokonanie czynności notarialnej w kontekście badań stanu zdrowia psychicznego – okiem sędziego i dogmatyka

Słowa kluczowe: notariusz, odmowa dokonania czynności notarialnej, postępowanie karne, zwolnienie z tajemnicy zawodowej, badania psychiatryczne

Streszczenie: Notariusz nie może dokonać czynności, jeżeli poweźmie wątpliwość co do zdolności do czynności prawnych strony umowy. Dokonanie przez notariusza w takiej sytuacji czynności notarialnej może prowadzić do stwierdzenia jej nieważności, a w konsekwencji także przesłuchania notariusza w charakterze świadka, z czym wiąże się zwolnienie z zachowania tajemnicy notarialnej. Przekroczenie natomiast przy sporządzeniu aktu notarialnego przez notariusza uprawnień lub nie dopełnienie obowiązków może prowadzić do odpowiedzialności karnej i ewentualnych jego badań psychiatrycznych.

The criminal trial lawyer's point of view on the performance of a notarial act in the context of mental health examination – from the perspective of a judge and a dogmatist

Keywords: notary public, refusal to perform a notarial act, criminal proceedings, waiver of professional secrecy, psychiatric examinations

Summary: The notary may not act if they have doubts about the legal capacity of the party to the contract. In such a situation, a notary's performance of a notarial act may lead to its annulment and, consequently, to the hearing of the notary as a witness, which results in an exemption from notarial secrecy. Exceeding the powers of a notary public when drawing up a notarial deed or failing to fulfil their obligations may lead to criminal liability and possible psychiatric examination of the notary.

Wprowadzenie

Problematyka będąca przedmiotem niniejszej publikacji obejmuje dwie sfery, którym warto przyjrzeć się w perspektywie prawa karnego procesowego. W pierwszej kolejności analizowana będzie kwestia stanu zdrowia psychicznego uczestnika

czynności notarialnej w aspekcie ewentualnych wad oświadczenia woli. Uwzględnione tu będą również zagadnienia dotyczące dopuszczalności i zasad przesłuchiwania notariusza w charakterze świadka, a ponadto możliwość odbierania od niego oświadczeń dowodowych dotyczących tajemnicy obrończej wówczas, gdy notariuszowi zostaną przedstawione zarzuty w procesie karnym, ewentualnie zostanie on obwinionym w toku postępowania dyscyplinarnego, prowadzonego na podstawie ustawy Prawo o notariacie¹ (dalej: pr.not.).

Drugi wątek analizowany w niniejszym tekście będzie natomiast dotyczyć sytuacji, w której, wobec postawienia notariusza w stan oskarżenia w procesie karnym, pojawią się uzasadnione wątpliwości co do jego poczytalności, co rodzi obowiązek przeprowadzenia badań psychiatrycznych.

Rozważania oparte są na piśmiennictwie, orzecznictwie, przytoczono również dane statystyczne.

I. Notariusz jako funkcjonariusz publiczny (zobacz art. 115 § 13 pkt 3 Kodeksu karnego², dalej: k.k.) ponosi m.in. odpowiedzialność karną z art. 231 § 1 k.k. za przekroczenie uprawnień lub niedopełnienie obowiązków, jeżeli przy tym działał na szkodę interesu publicznego lub prywatnego. W kontekście tej odpowiedzialności wydaje się, iż mimo że notariusz nie posiada wiadomości specjalnych w zakresie zdrowia psychicznego, to jednak powinien zwrócić uwagę na stan psychiczny osób będących stroną umowy cywilno-prawnej, w tym przede wszystkim na występowanie u starszych osób ewentualnej demencji (otępienia).

Warto w tym miejscu zwrócić uwagę na treść art. 86 pr.not., który zabrania notariuszowi dokonywać czynności notarialnej, jeżeli poweźmie wątpliwość, czy strona czynności notarialnej ma zdolność do czynności prawnych. Nie chodzi tutaj o zdolność do czynności prawnych w rozumieniu art. 11 Kodeksu cywilnego³ (dalej: k.c.), lecz o sytuacje uzasadniające przypuszczenie o zaistnieniu wady oświadczenia woli. Notariusz powinien odmówić dokonania czynności notarialnej nie tylko wówczas, gdy strona czynności jest formalnie ubezwłasnowolniona, ale także wtedy, gdy zachodzi uzasadniona wątpliwość, czy taka strona działa w stanie dostatecznej świadomości⁴.

Z przepisu art. 82 k.c. jednoznacznie wynika bowiem, iż nieważne jest oświadczenie woli złożone przez osobę, która z jakichkolwiek powodów znajdowała się w stanie wyłączającym świadome albo swobodne powzięcie decyzji i wyrażenie woli. Dotyczy to w szczególności choroby psychicznej, niedorozwoju umysłowego

¹ Ustawa z 14.02.1991 r., t.j. Dz.U. z 2022 r. poz. 1799.

² Kodeks karny, ustawa z 6.06.1997 r., t.j. Dz.U. z 2022 r. poz. 1138 ze zm.

³ Kodeks cywilny, ustawa z 23.04.1964 r., t.j. Dz.U. z 2022 r. poz. 1360 ze zm.

⁴ Postanowienie SN z 14.06.2012 r., I CSK 564/11, Lex nr 1214325.

albo innego, chociażby nawet przemijającego, zaburzenia czynności psychicznych. W judykaturze wskazuje się, iż dla stwierdzenia nieważności oświadczenia woli w oparciu o art. 82 k.c. wystarczające jest istnienie jednej z przyczyn uznania umowy za nieważną. Stan wyłączający świadome powzięcie decyzji i wyrażenie woli nie oznacza całkowitego zniesienia świadomości. Wystarczające jest istnienie takiego stanu, który powoduje brak rozeznania, niemożność rozumienia posunięć własnych i posunięć innych osób oraz niezdawanie sobie sprawy ze znaczenia i skutków własnego postępowania⁵.

Niewątpliwie z dużą dozą ostrożności należy podchodzić do czynności notarialnych z udziałem osób starszych i dokonywanych poza siedzibą kancelarii notarialnej, np. w domach pomocy społecznej, szpitalach. Kwestionowanie przed sądem ważności aktów notarialnych nie tylko nie sprzyja dobremu wizerunkowi notariatu, ale obniża także prestiż zawodu notariusza, a ponadto może skutkować długotrwałymi procesami cywilnymi, konsekwencjami o charakterze ekonomicznym, a w skrajnych wypadkach również konsekwencjami karnymi. Z przeprowadzonych badań przez Instytut Ekspertyz Sądowych i Zakład Medycyny Sądowej Collegium Medicum Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie wynika, iż w 36% spraw biegli w jednoznaczny sposób wypowiedzieli się negatywnie o stanie świadomości i swobody testatora, co w efekcie przesądziło o nieważności testamentu. Niniejsze badania przeprowadzono w oparciu o 150 spraw dotyczących unieważnienia testamentu⁶. Okoliczności, o których mowa powyżej, znajdują potwierdzenie w innych badaniach, z których płynie jednoznaczny wniosek końcowy związany z występowaniem dużego odsetka spraw, w których spadkodawcy nie byli zdolni do w pełni świadomego sporządzenia testamentu. Według tych badań dotyczyło to aż 46,6% spraw sądowych, w których kwestionowana była ważność testamentu⁷.

W tym stanie rzeczy należy postawić pytanie, jak postąpić, aby co najmniej ograniczyć do niezbędnego minimum liczbę nieważnych aktów notarialnych z powodu braku świadomości lub swobody (art. 82 k.c.)? Niewątpliwie duże znaczenie będzie odgrywać w tym zakresie bezpośrednia rozmowa notariusza z osobą stającą do aktu notarialnego. Zasadnym byłoby przeprowadzenie takiej rozmowy pod nieobecność innych osób (np. osoby, na rzecz której ma być dokonana darowizna). Rozmowa taka pozwoli dokonać ogólnej oceny stanu psychicznego strony umowy

⁵ Wyrok SN z 27.07.2010 r., II CSK 147/10, Lex nr 621139.

⁶ M. Kowanetz, E. Skupień, *Możliwości oceny świadomości i swobody podejmowania decyzji w trakcie dokonywania czynności przez notariuszy*, „Rejent” 2009, nr 7-8, s. 74-75.

⁷ J.T. Marcinkowski, A. Klimberg, *Opiniowanie sądowo-lekarskie o unieważnienie testamentu, cz. II, Wnioski końcowe opinii. Jakość dokumentacji lekarskiej. Ocena zeznań świadków*, „Archiwum Medycyny Sądowej i Kryminologii” 2007, LVII, s. 43.

cywilno-prawnej. Polegać może ona na przeprowadzeniu krótkiego testu dotyczącego orientacji w czasie i miejscu, poprzez zadawanie krótkich pytań w trakcie prowadzonej rozmowy. Przykładowo: jaka jest dzisiaj data?, jaką mamy obecnie porę roku?, w jakim mieście się znajdujemy? itp. W przypadku pojawienia się wątpliwości co do stanu zdrowia psychicznego, notariusz może poprosić o przedstawienie zaświadczenia pochodzącego od lekarza psychiatry lub psychologa, a w skrajnych wypadkach odmówić wykonania czynności notarialnej.

II. W procesie stosowania prawa notariusz może występować w roli świadka, z czym wiąże się bezpośrednio obowiązek zachowania tajemnicy notarialnej, a jej ujawnienie może skutkować odpowiedzialnością karną, która wynika z treści art. 266 § 1 k.k. Zakres tajemnicy notarialnej został uregulowany w art. 18 § 1 pr.not., z którego wynika, iż notariusz jest obowiązany do zachowania w tajemnicy okoliczności sprawy, o których powziął wiadomość ze względu na wykonywane czynności notarialne. Przyjąć zatem należy, iż tajemnica notarialna obejmuje: dane osobowe stron czynności lub ich przedstawicieli, dane osobowe innych osób biorących udział w czynności, a także dane osobowe osób, dla których czynność może powodować skutki prawne, rodzaj czynności, treść czynności, w tym treść oświadczeń składanych przez strony oraz wszelkie inne informacje uzyskane w związku z wykonywaniem czynności notarialnych⁸. Tajemnicę notarialną stanowią wszystkie wiadomości, jakie notariusz uzyskał w związku z wykonywaną czynnością, czyli również te, które poprzedzały sporządzenie aktu notarialnego, towarzyszące jego odczytaniu, jak również fakt, iż nie doszło do sporządzenia aktu notarialnego i ewentualne tego przyczyny⁹.

Mówiąc o tajemnicy notarialnej, należy odróżnić sytuację, w której notariusz jest świadkiem w procesie cywilnym od sytuacji, kiedy występuje w roli świadka w procesie karnym. Składając zeznania przed sądem w sprawie cywilnej notariusz jest z mocy prawa zwolniony z zachowania tajemnicy notarialnej, chyba że ujawnienie tajemnicy zagraża dobru państwa albo ważnemu interesowi prywatnemu. Wówczas to od obowiązku zachowania tajemnicy może zwolnić notariusza Minister Sprawiedliwości (art. 18 § 3 pr.not.). Wskazać należy, iż notariusze składając zeznania przed sądem, niejednokrotnie powołują się na tę okoliczność.

W piśmiennictwie zasadnie postuluje się zlikwidowanie uprawnienia Ministra Sprawiedliwości do zwolnienia notariusza z obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej i ujednolicenie przepisów poprzez wprowadzenie zasady, aby to sąd

⁸ Postanowienie SN z 29.10.2014 r., SDI 28/14, Lex nr 1583232.

⁹ K.J. Pawelec, *Tajemnica zawodowa notariusza w znowelizowanym Kodeksie postępowania karnego. Zagadnienia podstawowe*, „Rejent” 2015, nr 9, s. 88-100.

każdorazowo decydował o zwolnieniu notariusza z zachowania tajemnicy, wzorem rozwiązania mającego miejsce w procedurze karnej¹⁰.

III. Zupełnie inaczej przedstawia się bowiem sytuacja, gdy notariusz składa zeznania w związku z prowadzonym postępowaniem karnym. Już na wstępie warto wspomnieć, iż tajemnica notarialna jest jedną spośród ośmiu szczególnie chronionych przepisem art. 180 § 2 Kodeksu postępowania karnego¹¹ (dalej: k.p.k.) tajemnic, obok tajemnicy: adwokackiej, radcy prawnego, doradcy podatkowego, lekarskiej, dziennikarskiej, statystycznej oraz Prokuraturii Generalnej. Tajemnica notarialna została dodana do katalogu tajemnic szczególnie chronionych 1 lipca 2003 r.¹² O zwolnieniu z zachowania tajemnicy notarialnej zawsze orzeka sąd właściwy miejscowo oraz rzeczowo do rozpoznania sprawy, z tym iż w stadium postępowania przygotowawczego czyni to na wniosek prokuratora, co stanowi czynność decyzyjną sądu w postępowaniu przygotowawczym. Aby zwolnić notariusza z zachowania tajemnicy notarialnej, ustawa wymaga łącznego spełnienia dwóch przesłanek, to jest:

- 1) przesłuchanie osoby w zakresie faktów objętych tajemnicą notarialną jest niezbędne dla dobra wymiaru sprawiedliwości;
- 2) okoliczność, której mają dotyczyć zeznania nie może być ustalona na podstawie innego dowodu.

O ile druga z przesłanek nie budzi większych wątpliwości natury interpretacyjnej, o tyle z uwagi na nieostry charakter pierwszej z nich niejednokrotnie dyskusyjne może być ustalenie, czy przesłuchanie notariusza w zakresie faktów objętych tajemnicą notarialną jest niezbędne dla dobra wymiaru sprawiedliwości, zwłaszcza iż ustawa nie wyjaśnia, co należy rozumieć pod tym określeniem, pozostawiając tę kwestię do rozstrzygnięcia sądowi.

Dobro wymiaru sprawiedliwości powinno ustalać się co do zasady poprzez pryzmat celów toczącego się postępowania karnego, tj. aby sprawca przestępstwa został wykryty i pociągnięty do odpowiedzialności karnej, zaś osoba niewinna, aby tej odpowiedzialności nie poniosła (art. 2 § 1 pkt 1 k.p.k.)¹³.

W piśmiennictwie jednak określenie to interpretowane jest w różny sposób. Jacek Sobczak uważa, że określenie „dobro wymiaru sprawiedliwości”, które zostało użyte w art. 180 § 2 k.p.k., należy rozumieć jako potrzebę ustalenia prawdy

¹⁰ M. Krasnowska, *Tajemnica notarialna a postępowanie sądowe*, „Prokuratura i Prawo” 2017, nr 11, s. 80.

¹¹ Kodeks postępowania karnego, ustawa z 6 czerwca 1997 r., t.j. Dz.U. z 2022 r. poz. 1375 ze zm.

¹² Dz.U. z 2003 r., Nr 17, poz. 155.

¹³ K. Eichstaedt, *Czynności sądu w postępowaniu przygotowawczym w polskim prawie karnym*, Warszawa 2008, s. 1-2.

obiektywnej¹⁴. Zdaniem Czesława P. Kłaka, skoro przyjmuje się, iż zasadą powinno być zachowanie tajemnicy notarialnej, a wyjątkiem zwolnienie z niej, to dobro wymiaru sprawiedliwości przemawia za zwolnieniem z zachowania tajemnicy notarialnej tylko wówczas, gdy zwolnienie z zachowania tajemnicy ma istotne znaczenie dla sprawy, a waga sprawy przemawia za odstępstwem od zachowania tajemnicy. Innymi słowy, w błahej sprawie nie powinno dochodzić do zwolnienia notariusza z tajemnicy, albowiem duże znaczenie ma poufność relacji pomiędzy notariuszem a klientem¹⁵. Podobnie także Lech K. Paprzycki uważa, że dobro wymiaru sprawiedliwości wcale nie wymaga uchylecia tajemnicy, gdy dotyczy to okoliczności o niewielkim znaczeniu dla rozstrzygnięcia konkretnej sprawy, np. drugorzędnych czy nawet trzeciorzędnych¹⁶. Według zaś Tomasza Razowskiego, realizacja przesłanki „dobra wymiaru sprawiedliwości” ma miejsce wówczas, gdy zwolnienie z tajemnicy jest konieczne dla dokonania zgodnych z prawdą ustaleń faktycznych¹⁷.

W orzecznictwie wskazuje się, iż zwolnienie z zachowania tajemnicy może nastąpić tylko wtedy, gdy ujawnienie okoliczności objętych tajemnicą – w drodze przesłuchania jako świadka – jest nieodzowne dla prawidłowego wyrokowania w sprawie¹⁸. Zdaniem Sądu Najwyższego, w pojęciu dobra wymiaru sprawiedliwości mieści się trafność orzekania w przedmiocie odpowiedzialności karnej (art. 2 § 1 pkt 1 i 2 k.p.k.), a co za tym idzie, konieczność uwzględniania w podstawie dowodowej owego orzekania wszystkich istotnych okoliczności, które mogą mieć wpływ na rozstrzygnięcie w przedmiocie procesu karnego, a więc co do sprawstwa i winy, jak i ewentualnego zastosowania wobec sprawcy odpowiedniej reakcji karnej¹⁹. Podobnie także Sąd Apelacyjny w Katowicach uważa, iż pojęcie dobra wymiaru sprawiedliwości należy utożsamiać przede wszystkim z koniecznością ustalenia prawdy materialnej w toku postępowania karnego²⁰. W innym z judykatów Sąd Najwyższy zwraca natomiast uwagę, iż niezbędność dla dobra wymiaru sprawiedliwości, o której mowa w art. 180 § 2 k.p.k., jako przesłanka konieczna zwolnienia z tajemnicy zawodowej, wymaga nie tylko ustalenia, że przeprowadzony w wyniku zwolnienia z tajemnicy dowód ma istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia

¹⁴ J. Sobczak, *Granice prawne tajemnicy dziennikarskiej*, „Ius Novum” 2007, nr 1, s. 53.

¹⁵ Cz.P. Kłak, *Ochrona tajemnicy notarialnej w polskim procesie karnym*, „Prokuratura i Prawo” 2013, nr 1, s. 36.

¹⁶ L.K. Paprzycki, [w:] *Kodeks postępowania karnego*, t. I, *Komentarz do art. 1–424*, red. L.K. Paprzycki, Lex/el. 2015, kom. do art. 180 k.p.k., teza 7.

¹⁷ T. Razowski, *Zwolnienie świadka z obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej w procesie karnym*, „Prokuratura i Prawo” 2010, nr 7–8, s. 148.

¹⁸ Uchwała 7 sędziów SN z 16.06.1994 r., I KZP 5/94, OSNKW 1994, nr 7–8, poz. 41.

¹⁹ Wyrok SN z 11.01.2017 r., IV KK 277/16, Lex nr 2216092.

²⁰ Postanowienie SA w Katowicach z 28.06.2017 r., II AKz 397/17, Lex nr 2401038.

sprawy, ale również wymaga oceny, czy z punktu widzenia wagi sprawy oraz rodzaju i funkcji tajemnicy zawodowej określonego rodzaju dopuszczalne jest zwolnienie z tajemnicy²¹. Istotą tajemnicy zawodowej jest bowiem ochrona interesów klienta, który powierza swoją sprawę profesjonalście, działając jednocześnie w zaufaniu do niego i mając przekonanie o zachowaniu przez niego dyskrecji, wymaganej z racji wykonywanego zawodu²².

Zgodnie z art. 180 § 2 k.p.k. w postępowaniu przygotowawczym w przedmiocie zwolnienia z tajemnicy, w tym także z tajemnicy notarialnej, orzeka sąd, na posiedzeniu bez udziału stron, w terminie nie dłuższym niż 7 dni od daty doręczenia wniosku przez prokuratora. Oznacza to, iż na sądzie, do którego wpłynął wniosek prokuratora, ciąży prawny obowiązek wyznaczenia posiedzenia sądu rozstrzygającego wniosek w terminie, o którym mowa powyżej. Wprawdzie termin ten jest terminem instrukcyjnym, lecz jego nieuzasadnione i nadmierne wydłużenie może prowadzić do odpowiedzialności dyscyplinarnej sędziego odpowiedzialnego za taki stan rzeczy. Znamienne jest także to, iż posiedzenie sądu toczy się bez udziału stron, co oznacza, iż nawet w przypadku stawienia strony na posiedzenie, co dotyczy także prokuratora, nie powinna być ona dopuszczona do udziału w posiedzeniu sądu. W posiedzeniu sądu nie może brać udziału także osoba, której bezpośrednio dotyczy wniosek o zwolnienie od zachowania tajemnicy, co powoduje, iż sąd pozbawiony jest możliwości poznania argumentów ewentualnie przemawiających za odmową zwolnienia z zachowania tajemnicy, znając jedynie argumentację prokuratora przemawiającą za zwolnieniem z zachowania tajemnicy, która zawarta jest we wniosku.

Zakres zwolnienia z tajemnicy powinien być precyzyjnie określony w treści postanowienia wydanego na podstawie art. 180 § 2 k.p.k. Wyznaczenie zakresu musi odnosić się do ściśle określonej sprawy, co do której dana osoba ma zostać przesłuchana. W wypadku niespełnienia tej przesłanki, zwolnienie z tajemnicy zawodowej musiałoby zostać uznane za nieograniczone, dające pełną swobodę działania organom procesowym, co stoi w opozycji do unormowania wynikającego z treści art. 180 § 2 k.p.k.²³

IV. Postanowienie sądu o zwolnieniu z zachowania tajemnicy jest zaskarżalne, a także, co istotne, niezwłocznie wykonalne. Wniesienie zażalenia nie wstrzymuje jego wykonania (art. 462 § 1 k.p.k.). Oznacza to, iż prokurator po otrzymaniu z sądu odpisu postanowienia wraz z klauzulą o jego wykonalności może wezwać zwolnionego z zachowania tajemnicy notariusza do złożenia zeznań w charak-

²¹ Postanowienie SN z 19.05.2020 r., I KZ 8/20, OSNKW 2020 r., nr 8, poz. 31.

²² Postanowienie SA w Krakowie z 16.05.2019 r., II AKz 239/19, Lex nr 2738930.

²³ Postanowienie SN z 31.01.2019 r., VJ KZ 2/29, OSNKW 2019, nr 3, poz. 19.

terze świadka pod rygorem zastosowania kary porządkowej (kary pieniężnej do 3000 zł, ewentualnie niezależnie od kary pieniężnej aresztowania na czas nieprzekraczający 30 dni). Prowadzi to do sytuacji, w której notariusz może być przesłuchany przez uprawniony organ procesowy, zanim sąd odwoławczy rozpozna jego zażalenie na zwolnienie go z zachowania tajemnicy notarialnej, w którym mogą znajdować się zasadne argumenty. Obowiązujące przepisy przewidują jednak możliwość wstrzymania wykonania nieprawomocnego postanowienia. Może to uczynić z urzędu lub na wniosek (także osoby zwolnionej z zachowania tajemnicy) sąd pierwszej lub drugiej instancji (art. 462 § 1 k.p.k.). Wstrzymanie wykonania postanowienia o zwolnieniu z zachowania tajemnicy następuje do chwili jego uprawomocnienia.

V. Pewne wątpliwości dotyczą kwestii zwolnienia z zachowania tajemnic, o których mowa w art. 180 § 2 k.p.k., jeszcze przed formalnym wszczęciem postępowania karnego (dotyczy to także tajemnicy notarialnej). Co do zasady możliwość taka nie istnieje. W piśmiennictwie dopuszcza się jednak, iż wyjątek od tej zasady dotyczy przesłuchania w charakterze świadka osoby składającej zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa, kiedy to sporządza się wspólny protokół z przyjęcia zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa i przesłuchania w charakterze świadka (art. 304a k.p.k.), a także gdy następuje przesłuchanie w charakterze świadka osoby składającej zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa, celem uzupełnienia danych zawartych w samym zawiadomieniu (art. 307 § 3 k.p.k.)²⁴.

Niewątpliwie art. 180 § 2 k.p.k. stanowi *lex specialis* wobec aktów prawnych regulujących w sposób bezpośredni tajemnicę notarialną, adwokacką, radcy prawnego, doradcy podatkowego, lekarską, dziennikarską, statystyczną oraz tajemnicę Prokuraturii Generalnej. Zważywszy jednak na to, iż postanowienie o zwolnieniu z zachowania powyższych tajemnic jest niezwłocznie wykonalne (była o tym mowa wcześniej), w piśmiennictwie postuluje się wprowadzenie rozwiązania, aby wniesienie zażalenia na postanowienie o zwolnieniu z tajemnicy wstrzymywało wykonanie zaskarżonego postanowienia²⁵.

VI. Dla zobrazowania skali problemu dotyczącego zwalniania z zachowania tajemnic zawodowych warto przytoczyć dane statystyczne.

²⁴ Z. Gostyński, *Tajemnica dziennikarska a obowiązki składania zeznań w procesie karnym*, Warszawa 1997, s. 118-119.

²⁵ K. Eichstaedt, *Procedowanie w przedmiocie zwolnienia z zachowania tajemnicy notarialnej, adwokackiej, radcy prawnego, doradcy podatkowego, lekarskiej, statystycznej oraz tajemnicy Prokuraturii Generalnej (zagadnienia wybrane)*, [w:] *Quo vadit processus criminalis? Rzeczywistość i wyzwania*, red. R. Olszewski, A. Małolepszy, Warszawa–Łódź 2021, s. 315.

Sądy rejonowe – Polska

	2019 r.		2020 r.		2021 r.		III kwartał 2022 r.	
	wpływ	załatwienie	wpływ	załatwienie	wpływ	załatwienie	wpływ	załatwienie
Liczba wniosków o zwolnienie z obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej	2266	2275	1669	1711	1448	1449	1097	1105
Liczba zażaleń na postanowienie o zwolnieniu z obowiązku zachowania tajemnicy związanej z pełnioną funkcją	105	107	70	71	85	78	44	53

Sądy okręgowe – Polska

	2019 r.		2020 r.		2021 r.		III kwartał 2022 r.	
	wpływ	załatwienie	wpływ	załatwienie	wpływ	załatwienie	wpływ	załatwienie
Liczba wniosków o zwolnienie z obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej	248	245	190	193	193	192	143	145
Liczba zażaleń na postanowienie o zwolnieniu z obowiązku zachowania tajemnicy związanej z pełnioną funkcją	23	24	33	35	30	28	19	19

Do sądów apelacji łódzkiej w zakresie dotyczącym tylko tajemnicy notarialnej wpłynęło w: 2017 r. 6 wniosków, 2018 r. nie wpłynął żaden wniosek, 2019 r. 13 wniosków, 2020 r. 33 wnioski o zwolnienie z zachowania tajemnicy notarialnej w stadium postępowania przygotowawczego²⁶. Warto także odnotować, iż w 2022 r. tylko do sądów okręgowych apelacji łódzkiej wpłynęło łącznie 7 wniosków o zwolnienie z zachowania tajemnicy notarialnej, z czego 4 wnioski zostały uwzględnione, w tym 1 częściowo, przez sądy.

VII. Odnośnie do kwestii tajemnicy zawodowej należy wskazać, że w całkowicie odmienny sposób ukształtowana jest jej szczególna postać, czyli tajemnica obrończa. W perspektywie przyjętej w niniejszej publikacji ma to znaczenie dla sytuacji normatywnej obrońcy oskarżonego, którą to funkcję w procesie karnym

²⁶ K. Eichstaedt, *Procedowanie w przedmiocie...*, s. 314.

może pełnić adwokat albo radca prawny. Rzecz powinna być jednak rozumiana szerzej, odnoszona również tam, gdzie odpowiednie zastosowanie znajdują przepisy k.p.k., np. w postępowaniu dyscyplinarnym. Ta sfera może dotyczyć bezpośrednio notariusza, jako że na podstawie art. 56 pr.not. może on pełnić funkcję obrońcy obwinionego notariusza w toku postępowania dyscyplinarnego. W takim wypadku znajdują odpowiednie zastosowanie przepisy regulujące tzw. bezwzględny zakaz dowodowy w postaci tajemnicy obrończej. Oznacza to, że odmiennie niż ma to miejsce odnośnie do względnego zakazu dowodowego, związanego z możliwością powołania notariusza w charakterze świadka w celu złożenia zeznań, tajemnica obrończa nie ma charakteru uchylalnego, jako że żaden organ procesowy nie może zwolnić z niej osoby zobowiązanej do jej zachowania. W jednoznaczny sposób zostało to określone w art. 178 pkt 1 k.p.k.

Odmienną kwestią pozostaje jednak ocena sytuacji, w której beneficjent tajemnicy, tj. obrońca, sam staje się oskarżonym w procesie karnym bądź obwinionym w postępowaniu dyscyplinarnym. Powstaje wówczas wątpliwość, czy może on ujawnić posiadane przez siebie informacje w celu obrony przed stawianym mu zarzutem. W literaturze kwestie te były postrzegane w dwojaki sposób²⁷. Z jednej strony przyjmowano tu pryncypialne stanowisko, polegające na założeniu bezwarunkowego zachowania w tajemnicy okoliczności poznanych w związku z wykonywaniem czynności podczas prowadzenia sprawy lub udzielania porady prawnej, bez względu na konsekwencje dla beneficjenta tajemnicy oraz jego mandanta. Uzasadnia się to m.in. etosem zawodowym i wagą zaufania, które cechują relacje profesjonalnego jurysty i jego klienta, szczególnie wobec faktu, że rzecz dotyczy zawodów zaufania publicznego. Wiązać się to powinno z gotowością do poświęcenia istotnego dobra osobistego w imię ochrony podstawowych wartości zawodu. Z drugiej zaś strony wskazuje się na znaczenie naczelnej zasady procesowej, ale i konstytucyjnej, mającej przy tym normatywne oparcie w rozwiązaniach prawa europejskiego i międzynarodowego, a więc prawa do obrony. Spojrzenie na podniesiony problem w tym aspekcie oznacza, że nikt, w tym profesjonalista, nie może mieć ograniczonego prawa do obrony w żadnym układzie procesowym.

²⁷ Zob. np. R. Baszuk, *Tajemnica zawodowa w wyjaśnieniach obwinionego w postępowaniu dyscyplinarnym*, „Palestra” 2014, nr 3–4, s. 169–170; *idem*, *Pozyskanie i wykorzystanie wyjaśnień i zeznań zawierających informacje objęte tajemnicą adwokacką w postępowaniu dyscyplinarnym*, „Palestra” 2019, nr 7–8, s. 252–260; M. Cieślak, *Glosa do uchwały SN z dnia 29 listopada 1962 r., VI KO 61/62*, „Państwo i Prawo” 1963, z. 7, s. 173; J. Naumann, *Tajemnica zawodowa w wyjaśnieniach obwinionego składanych w postępowaniu dyscyplinarnym*, „Palestra” 2014, nr 3–4, s. 174–178; R. Olszewski, *Tajemnica zawodowa a odpowiedzialność karna skarbową i dyscyplinarną doradcy podatkowego*, „Przegląd Podatkowy” 2017, nr 12, s. 47–50; *idem*, *Wybrane zagadnienia tajemnicy adwokackiej, radcowskiej i notarialnej w postępowaniu karnym*, [w:] *Tajemnica adwokacko-radcowska i notarialna oraz inne środki ochrony zaufania w postępowaniu cywilnym*, red. S. Cieślak, Warszawa 2022, s. 284–286; M. Rusinek, *Tajemnica zawodowa i jej ochrona w polskim procesie karnym*, Warszawa 2007, s. 227–229.

Stanowisko uznające dopuszczalność ujawnienia tajemnicy obrończej w takiej sytuacji zostało wyraźnie wyartykułowane w uchwale Sądu Najwyższego w 1962 r., który stwierdził, że obowiązkiem adwokata zachowania w tajemnicy wszystkiego, o czym dowiedział się z tytułu wykonywania swego zawodu, objęta jest całość jego rozmów z klientem pozostających w związku z omawianiem obrony w konkretnej sprawie. Obowiązek zachowania milczenia upada, jeżeli adwokat w związku z treścią danej rozmowy ze swoim klientem znalazł się w pozycji obwinionego w postępowaniu dyscyplinarnym lub oskarżonego w postępowaniu karnym²⁸. Tezę tę należy oczywiście odnosić również do innych zawodów, których przedstawiciele wykonują czynności obrończe.

VIII. Warto zatem, wobec powyższego, przyrzeć się sytuacji, w której notariuszowi zostają postawione zarzuty w toku postępowania karnego. Może to mieć miejsce np. w związku z przekroczeniem przez niego uprawnień lub niedopełnienia obowiązków podczas sporządzania aktu notarialnego i w konsekwencji powodować pociągnięcie go do odpowiedzialności na podstawie art. 231 k.k. Należy odnosić tę sytuację do oskarżonego w ujęciu *sensu largo*, a więc nie tylko do osoby stojącej przed sądem, ale również podejrzanego w toku śledztwa lub dochodzenia (art. 71 § 2 i 3 k.p.k.). Jak wskazano na wstępie, drugim, zasadniczym wątkiem niniejszego artykułu jest problematyka podstaw i przebiegu badania stanu zdrowia psychicznego oskarżonego notariusza. Stan zdrowia psychicznego jest niezwykle istotną kwestią dla możliwości pociągnięcia potencjalnego sprawcy do odpowiedzialności karnej, jako że jest on związany z możliwością przypisania winy, co stanowi jeden z elementów statuujących przestępstwo (art. 1 § 3 k.k.). Znaczenie ustaleń w tej sferze nie ogranicza się przy tym do kwestii materialnoprawnych, jako że mają one istotne znaczenie również odnośnie do sposobu procedowania oraz realizowania prawa do obrony, co wiąże się też z powstaniem podstaw obrony obligatoryjnej na podstawie art. 79 § 1 pkt. 3 i 4 k.p.k.

IX. Zgodnie z art. 31 § 1 k.k. nie popełnia przestępstwa, kto z powodu choroby psychicznej, upośledzenia umysłowego lub innego zakłócenia czynności psychicznych, nie mógł w czasie czynu rozpoznać jego znaczenia lub pokierować swoim postępowaniem. Źródła niepoczytalności są przy tym obojętne, zaś w przepisie wskazano jedynie przykładowo, z czego może ona wynikać. Natomiast w odniesieniu do poczytalności ograniczonej w stopniu znacznym, będącym stanem pośrednim między niepoczytalnością a ograniczeniem poczytalności wskazuje się w literaturze, że w art. 31 § 2 k.k. nie zamieszczono, nawet tytułem przykładu,

²⁸ Uchwała Sądu Najwyższego z 29.11.1962 r., VI KO 61/62, OSNKW 1963, z. 7-8, poz. 157.

źródeł ograniczenia poczytalności, w związku z czym przyjmuje się, że uregulowanie to nawiązuje do art. 31 § 1 k.k., a zatem chodzi o takie same źródła poczytalności ograniczonej w stopniu znacznym, jak tam wskazano. Przyjęcie tego stanu oznacza, że sprawca miał znacznie ograniczoną możliwość rozpoznania znaczenia czynu lub pokierowania swoim postępowaniem²⁹.

W odniesieniu do sfery materialnoprawnej należy ponadto wskazać, że ocena stanu zdrowia psychicznego oskarżonego ma też znaczenie dla stwierdzenia ewentualnych podstaw stosowania środków zabezpieczających. Są one ujęte w art. 93a pkt. 1–4 k.k. i uszeregowane od najłagodniejszego do najsurowszego. Skonstruowanie tego przepisu wskazuje na prymat środków o charakterze wolnościowym, co, jak wskazuje się w literaturze, jest zgodne z konstytucyjną zasadą proporcjonalności³⁰. Przyjęcie prymatu tych środków nawiązuje do nowoczesnych metod leczenia, wobec czego pobyt w zakładzie psychiatrycznym, jako najsurowszy, powinien być stosowany w ostateczności³¹. W określającym zasady orzekania środków zabezpieczających art. 93b uregulowano zatem w § 1 zasadę konieczności i *ultima ratio* tych środków, a w § 2 zasadę proporcjonalności. Celem zastosowania środków zabezpieczających jest bowiem zapobieżenie popełnieniu czynu, a więc funkcja prewencyjna, a nie represyjna³².

Sąd może orzec środki zabezpieczające w wypadku łącznego wystąpienia przesłanek w postaci popełnienia przez sprawcę czynu zabronionego, prawdopodobieństwa, że sprawca ponownie dopuści się takiego czynu oraz uznania, że inne środki ujęte w k.k. lub innych ustawach nie są wystarczające dla zapobieżenia niebezpieczeństwu dla porządku prawnego ze strony sprawcy. Natomiast odnośnie do najdalej idącego środka zabezpieczającego, a więc pobytu w zakładzie psychiatrycznym, dopuszczalne jest jego zastosowanie jedynie w celu zapobieżenia ponownemu popełnieniu przez sprawcę czynu zabronionego o znacznej społecznej szkodliwości³³.

X. W odniesieniu do badania stanu zdrowia psychicznego oskarżonego prokurator w toku postępowania przygotowawczego, a sąd w postępowaniu jurysdykcyjnym,

²⁹ Zob. np. J. Lachowski, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. V. Konarska-Wrzesek, LEX, WKP 2020, kom. do art. 31 k.k., teza 3, 4 i 5 oraz wskazana tam literatura.

³⁰ K. Lipiński, [w:] *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, red. J. Giezek, WKP 2021, kom. do art. 93a k.k., teza 1. Na marginesie rozważań warto dodać, że tytułem środka zabezpieczającego można orzec również nakaz i zakazy odpowiadające treściowo środkom ujętym w art. 39 pkt. 2–3 k.k., *idem*, teza 2.

³¹ I. Zgoliński, [w:] *Kodeks...*, red. V. Konarska-Wrzesek, kom. do art. 93a k.k., teza 2.

³² A. Barczak-Oplustil, [w:] *Kodeks karny. Część ogólna*, t. I, cz. II, *Komentarz do art. 53–116*, red. W. Wróbel, A. Zoll, LEX, WKP 2016, kom. do art. 93b k.k., teza 1 i 2; zob. też K. Lipiński, *op. cit.*, kom. do art. 93a k.k., teza 2.

³³ Zob. np. I. Zgoliński, *op. cit.*, kom. do art. 93b k.k., teza 1.

powołuje postanowieniem co najmniej dwóch biegłych lekarzy psychiatrów³⁴. Opinia biegłych lekarzy psychiatrów stanowi jedyny przypadek, w którym k.p.k. przesądza rodzaj ekspertyzy i wymaga odpowiednich kwalifikacji biegłych³⁵.

Źródłem uzasadnionych wątpliwości co do poczytalności oskarżonego mogą być np.: przebyta choroba, uraz mózgu lub inna choroba prowadząca do zmian w psychice, nałogowy alkoholizm lub długotrwałe spożywanie alkoholu, długoletnie spożywanie alkoholu przez osobę wykazującą niedorozwój umysłowy, stwierdzenie trudnego kontaktu z oskarżonym, przedstawienie zaświadczenia lekarskiego stwierdzającego padaczkę skroniową – charakteropatię, fakt, że matka oskarżonego była pacjentką poradni psychiatrycznych, a i sam oskarżony otrzymywał skierowania do takiego badania³⁶. Jak zasadnie wskazuje się przy tym w judykaturze, poddanie sprawcy przestępstwa badaniu psychiatrycznemu w jednej sprawie nie nakłada na sądy orzekające w sprawach o kolejne przestępstwa przez niego popełnione powinności poddawania go takim badaniom, bo powzięcie raz wątpliwości co do jego poczytalności nie oznacza, że będą one zachodziły zawsze co do każdego czynu zabronionego, który by kiedyś popełnił³⁷. Podstawy decyzji organu procesowego o powołaniu biegłych lekarzy psychiatrów muszą być uzasadnione, tj. wynikać z obiektywnych przesłanek, opartych na konkretnych dowodach lub wynikać z oceny dowodów³⁸.

Zadaniem biegłych jest wydanie dwutorowej opinii, a więc powinni oni wypowiedzieć się co do stanu zdrowia psychicznego *in tempore criminis*, a więc, czy w czasie popełnienia czynu miał on zdolność rozpoznania znaczenia czynu i pokierowania swoim postępowaniem. Drugi aspekt opinii dotyczy zaś perspektywy *in tempore procedendi*, a więc odpowiedzi na pytanie o aktualny stan jego zdrowia psychicznego, a w szczególności wskazanie, czy pozwala on na udział w postępowaniu karnym i na prowadzenie obrony w sposób samodzielny i rozsądny, a w razie potrzeby stwierdzenia co do zastosowania środków zabezpieczających³⁹. Warto w związku z tym wyrazić pozytywną opinię wobec rozwiązania normatywnego przewidzianego w art. 202 § 5 k.p.k., kształtującego obowiązki biegłych lekarzy psychiatrów w sposób pozostający w korelacji z art. 79 § 1 pkt. 3 i 4 k.p.k., statuującymi podstawy obrony obowiązkowej ze względu na uzasadnione wątpliwości

³⁴ Takiego uprawnienia nie mają inne organy prowadzące postępowanie przygotowawcze, K. Dudka, [w:] K. Dudka, H. Paluszkievicz, *Postępowanie karne*, Warszawa 2021, s. 314.

³⁵ S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2020, s. 410.

³⁶ Przykładowe sytuacje wynikające z orzeczeń SN i sądów apelacyjnych zebrane przez: K.T. Boratyńska, P. Czarnecki, A. Lach, [w:] *Kodeks...*, red. A. Sakowicz, s. 670, a także wskazana tam literatura.

³⁷ Postanowienie SA w Krakowie z 23.02.2012 r., II AKo 7/12, OSA 2013, z. 5, 5-7.

³⁸ K.T. Boratyńska, P. Czarnecki, A. Lach, *op. cit.*, s. 669.

³⁹ Zob. np. T. Grzegorzczak, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. 1, Warszawa 2014, s. 723 i 728.

co do stanu zdrowia psychicznego, zarówno *in tempore criminis*, jak i *in tempore procedendi*⁴⁰.

Należy przy tym zwrócić uwagę na szczególną regulację przewidującą, że biegli lekarze psychiatrzy dysponują inicjatywą dowodową odnośnie do wystąpienia do organu procesowego o powołanie w charakterze biegłego lub biegłych przedstawicieli innych specjalizacji, np. biegłego psychologa czy, w zakresie zaburzeń preferencji seksualnych, seksuologa (art. 202 § 2 i 3 k.p.k.). Rozwiązanie to stanowi wyjątek od reguły przeprowadzania dowodów na wniosek stron albo z urzędu na podstawie art. 167 k.p.k. Możliwość powołania biegłego czy biegłych innych specjalności uzależniona jest od wniosku lekarzy psychiatrów, jako że wchodzi ona w zakres wiadomości specjalnych, a zatem wykluczone jest tu działanie z urzędu, na wniosek stron bądź ich procesowych przedstawicieli⁴¹.

XI. Badanie stanu zdrowia psychicznego oskarżonego odbywa się, co do zasady, w warunkach ambulatoryjnych. Jednak w wypadku zgłoszenia przez biegłych takiej konieczności, może ono zostać połączone z obserwacją w zakładzie leczniczym, lecz tylko wtedy, gdy zebrane dowody wskazują na duże prawdopodobieństwo, że oskarżony popełnił przestępstwo. Decyzja o tym należy już jednak tylko do sądu (w postępowaniu przygotowawczym orzekającego na wniosek prokuratora), który określa miejsce i czas trwania obserwacji. Nie stosuje się jej, gdy z okoliczności wynika, że sąd orzeknie karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania lub karę łagodniejszego rodzaju, chyba że oskarżony wnosi o obserwację⁴². Zarządzenie obserwacji jest możliwe jedynie wobec zgłoszenia takiej konieczności przez biegłych lekarzy psychiatrów, nie dysponują natomiast takim uprawnieniem biegli innych specjalności, ewentualnie powołani do zespołu biegłych⁴³. W literaturze podkreśla się konieczność dużej wstrzemięźliwości przy stosowaniu obserwacji, jako że w istocie jest ona bardziej dolegliwa niż tymczasowe aresztowanie⁴⁴.

⁴⁰ Należy wszak odnotować, że zgodnie z art. 79 § 4 k.p.k. wobec stwierdzenia przez biegłych lekarzy psychiatrów, że czyn nie został popełniony w warunkach wyłączenia lub znacznego ograniczenia zdolności rozpoznania znaczenia czynu lub kierowania swoim postępowaniem i że stan zdrowia psychicznego oskarżonego pozwala na udział w postępowaniu w sposób samodzielny i rozsądny, sąd orzeka, że udział obrońcy nie jest obowiązkowy, w związku z czym prezes sądu albo sąd zwalnia obrońcę obligatoryjnego, chyba że zachodzą inne okoliczności przemawiające za tym, aby oskarżony miał obrońcę wyznaczonego z urzędu.

⁴¹ M. Kurowski, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. I, red. D. Świecki, Warszawa 2022, s. 808 i wskazane tam orzecznictwo oraz literatura.

⁴² T. Grzegorzcyk, M. Kurowski, [w:] T. Grzegorzcyk, J. Tylman, M. Błoński, J. Kasiński, M. Kurowski, A. Małolepszy, P. Misztal, R. Olszewski, K. Rydz-Sybilak, D. Świecki, *Polskie postępowanie karne*, red. R. Olszewski, D. Świecki, Warszawa 2022, s. 667.

⁴³ K. Zgryzek, [w:] R. Koper, K. Marszał, J. Zagrodnik, K. Zgryzek, *Proces karny*, red. J. Zagrodnik, Warszawa 2019, s. 402.

⁴⁴ S. Stachowiak, P. Wiliński, [w:] P. Wiliński, S. Stachowiak, A. Gerecka-Żołyńska, B. Janusz-Pohl, P. Karlik, M. Kusak, *Polski proces karny*, red. P. Wiliński, Warszawa 2020, s. 261.

Czas trwania obserwacji wynosi 4 tygodnie, przy czym zakład leczniczy może wnioskować do sądu o jej przedłużenie na określony czas, niezbędny do zakończenia obserwacji, który łącznie nie może przekroczyć 8 tygodni. Należy wszak odnotować pogląd Sądu Najwyższego, że maksymalny i bezwzględny okres, na jaki możliwe jest zarządzenie obserwacji sądowo-psychiatrycznej oskarżonego, nie może przekroczyć 8 tygodni, przy czym chodzi tu o dopuszczalny czas wszystkich zarządzanych w danej sprawie obserwacji psychiatrycznych określonego oskarżonego, jednak fakt przekroczenia maksymalnego terminu obserwacji nie uzasadnia przyjęcia braku możliwości posłużenia się opinią sporządzoną po przeprowadzeniu takiej obserwacji w procesie⁴⁵. Zarówno postanowienie o zarządzeniu obserwacji, jak i prolongacie terminu jej stosowania, są zaskarżalne zażaleniem. Zażalenie nie służy natomiast na postanowienia o nieuwzględnieniu wniosku o orzeczenie badań oskarżonego połączonych z obserwacją w zakładzie leczniczym, a także odmowie jej przedłużenia na dalszy czas oznaczony⁴⁶.

XII. Oskarżony ma obowiązek poddania się badaniom psychiatrycznym. Co prawda, art. 74 § 1 k.p.k. przyjmuje zasadę *nemo se ipsum accusare tenetur*, a więc brak obowiązku dowodzenia swojej niewinności oraz dostarczania dowodów na swoją niekorzyść, jednak przewidziano grupę czynności, którym ten uczestnik postępowania musi się poddać. Znajdują się wśród nich ujęte w § 2 pkt 2 badania psychiatryczne i psychologiczne. Oskarżonego wzywa się zatem do poddania się tym (oraz innym wymienionym w przepisie) obowiązkom i dopiero wobec odmowy można go zatrzymać i przymusowo doprowadzić, a także zastosować wobec niego siłę fizyczną lub środki techniczne służące obezwładnieniu, ale tylko w zakresie niezbędnym do wykonania danej czynności⁴⁷.

Podsumowanie

Na problematykę badania stanu zdrowia psychicznego w aspekcie określonym tytułem można spojrzeć wieloaspektowo. Z jednej bowiem strony łączy się ona z koniecznością staranności notariusza w odniesieniu do prawidłowego wykonania czynności notarialnej, ze względu na potencjalne wady oświadczenia woli jej stron. Wśród konsekwencji wystąpienia takiej sytuacji można wskazać m.in. powołanie notariusza w charakterze świadka w celu złożenia zeznań. Powołanie go w charakterze świadka powinno być postrzegane jako swoisty konsensus między

⁴⁵ Postanowienie SN z 19.11.2014 r., V KK 259/14, LEX nr 1621622.

⁴⁶ Uchwała SN z 24.11.2010 r., I KZP 22/10, OSNKW 2010, z. 12, poz. 104. Zob. też T. Grzegorzcyk, M. Kurowski, *op. cit.*, s. 667.

⁴⁷ Zob. np. H. Paluszkiwicz, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. K. Dudka, LEX, WKP 2020, kom. do art. 74 k.p.k., teza 12.

pryncypialnymi wymogami stawianymi przedstawicielom tego zawodu prawnicze-
go odnośnie do zachowania tajemnicy zawodowej a koniecznością poznania prawdy
przez organy procesowe. Regulacja tej sfery w k.p.k. stanowi próbę ukształtowania
relacji pomiędzy tymi celami, stanowiąc przykład kolizji dóbr.

Odnosząc się natomiast do związania tajemnicą obrońcą osoby stającej się
oskarżonym w procesie karnym bądź obwinionym w postępowaniu dyscyplinarnym,
należy opowiedzieć się za dopuszczalnością ujawnienia w takiej sytuacji okoliczno-
ści objętych tą tajemnicą, bowiem nikt nie może mieć ograniczonych możliwości
realizowania prawa służącego obronie jego interesów. Takie zachowanie można
oceniać w perspektywie deontologicznej, ale nie wykluczać normatywnie.

W drugim z analizowanych wątków dotyczącym badań stanu zdrowia psy-
chicznego oskarżonego notariusza w toku postępowania karnego uwagę zwraca
szczegółowość i kompleksowość regulacji. Z jednej bowiem strony zakłada ona
obowiązek wypowiedzenia się przez biegłych lekarzy psychiatrów, ewentualnie
z udziałem biegłych innych specjalności, odnośnie do sfery materialnoprawnej,
dającej podstawę do nałożenia odpowiedzialności karnej, względnie zastosowa-
nia reakcji w wypadku stwierdzenia wyłączenia poczytalności bądź znacznego jej
ograniczenia. Z drugiej zaś strony jako istotna dla sytuacji oskarżonego i spójna
legislacyjnie jawi się konieczność dokonania ustaleń co do jego aktualnego sta-
nu zdrowia psychicznego, a zwłaszcza możliwości udziału w postępowaniu oraz
realizowania obrony w sposób samodzielny i rozsądny. Powiązanie ich przy tym
z podstawami obrony obligatoryjnej należy ocenić pozytywnie, w perspektywie
gwarancyjnej, jako przejaw rzetelnego procesu karnego.

Literatura

- Baszuk R., *Pozyskanie i wykorzystanie wyjaśnień i zeznań zawierających informacje objęte tajemnicą adwokacką w postępowaniu dyscyplinarnym*, „Palestra” 2019, nr 7-8.
- Baszuk R., *Tajemnica zawodowa w wyjaśnieniach obwinionego w postępowaniu dyscyplinarnym*, „Palestra” 2014, nr 3-4.
- Cieślak M., *Glosa do uchwały SN z dnia 29 listopada 1962 r., VI KO 61/62*, „Państwo i Prawo” 1963, z. 7.
- Dudka K., Paluszkievicz H., *Postępowanie karne*, Warszawa 2021.
- Eichstaedt K., *Czynności sądu w postępowaniu przygotowawczym w polskim prawie karnym*, Warszawa 2008.
- Eichstaedt K., *Procedowanie w przedmiocie zwolnienia z zachowania tajemnicy notarialnej, adwokackiej, rady prawnego, doradcy podatkowego, lekarskiej, statystycznej oraz tajemnicy Prokuratury Generalnej (zagadnienia wybrane)*, [w:] *Quo vadit processus criminalis? Rzeczywistość i wyzwania*, red. R. Olszewski, A. Małolepszy, Warszawa–Łódź 2021.
- Gostyński Z., *Tajemnica dziennikarska a obowiązek składania zeznań w procesie karnym*, Warszawa 1997.
- Grzegorzczak T., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. 1, Warszawa 2014.
- Grzegorzczak T., Tylman J., Błoński M., Kasiński J., Kurowski M., Małolepszy A., Misztal P., Olszewski R., Rydz-Sybilak K., Świecki D., *Polskie postępowanie karne*, red. R. Olszewski, D. Świecki, Warszawa 2022.
- Kłak Cz.P., *Ochrona tajemnicy notarialnej w polskim procesie karnym*, „Prokuratura i Prawo” 2013, nr 1.

- Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, red. J. Giezek, LEX, WKP 2021.
- Kodeks karny. Część ogólna*, t. I, *Część II. Komentarz do art. 53-116*, red. W. Wróbel, A. Zoll, LEX, WKP 2016.
- Kodeks karny. Komentarz*, red. V. Konarska-Wrzošek, LEX, WKP 2020.
- Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. A. Sakowicz, Warszawa 2023.
- Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. K. Dudka, LEX, WKP 2020.
- Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. D. Świecki, t. I, Warszawa 2022.
- Kodeks postępowania karnego*, t. I, *Komentarz do art. 1-424*, red. L.K. Paprzycki, Lex/el. 2015.
- Koper R., Marszał K., Zagrodnik J., Zgryzek K., *Proces karny*, red. J. Zagrodnik, Warszawa 2019.
- Kowanetz M., Skupień E., *Możliwości oceny świadomości i swobody podejmowania decyzji w trakcie dokonywania czynności przez notariuszy*, „Rejent” 2009, nr 7-8.
- Krasnowska M., *Tajemnica notarialna a postępowanie sądowe*, „Prokuratura i Prawo” 2017, nr 11.
- Marcinkowski J.T., Klimberg A., *Opiniowanie sądowo-lekarskie o unieważnienie testamentu*, cz. II, *Wnioski końcowe opinii. Jakość dokumentacji lekarskiej. Ocena zeznań świadków*, „Archiwum Medycyny Sądowej i Kryminologii” 2007, LVII.
- Naumann J., *Tajemnica zawodowa w wyjaśnieniach obwinionego składanych w postępowaniu dyscyplinarnym*, „Palestra” 2014, nr 3-4.
- Olszewski R., *Tajemnica zawodowa a odpowiedzialność karna skarbową i dyscyplinarną doradcy podatkowego*, „Przegląd Podatkowy” 2017, nr 12.
- Olszewski R., *Wybrane zagadnienia tajemnicy adwokackiej, radcowskiej i notarialnej w postępowaniu karnym*, [w:] *Tajemnica adwokacko-radcowska i notarialna oraz inne środki ochrony zaufania w postępowaniu cywilnym*, red. S. Cieślak, Warszawa 2022.
- Pawelec K.J., *Tajemnica zawodowa notariusza w znowelizowanym Kodeksie postępowania karnego. Zagadnienia podstawowe*, „Rejent” 2015, nr 9.
- Razowski T., *Zwolnienie świadka z obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej w procesie karnym*, „Prokuratura i Prawo” 2010, nr 7-8.
- Rusinek M., *Tajemnica zawodowa i jej ochrona w polskim procesie karnym*, Warszawa 2007.
- Sobczak J., *Granice prawne tajemnicy dziennikarskiej*, „Ius Novum” 2007, nr 1.
- Waltoś S., Hofmański P., *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2020.
- Wiliński P., Stachowiak S., Gerecka-Żołyńska A., Janusz-Pohl B., Karlik P., Kusak M., *Polski proces karny*, red. P. Wiliński, Warszawa 2020.